

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR RIVOJLANISHIDA DIDAKTIK O'YINLAR VA ULARNING AHAMIYATI

Xo‘jayeva Kamola Otabek qizi

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti

Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘lim fakulteti talabasi

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida didaktik o‘yinlarning ahamiyati, mashg‘ulot davomida didaktik o‘yinlarni o‘ziga xos tarzda tashkil etish haqida va bolalarda o‘yinlar orqali turli umuminsoniy fazilatlarini tarbiyalash, o‘yinning bola hayotidagi o‘rni yoritilgan.

Tayanch so‘zlar: o‘yin, didaktik o‘yinlar, o‘yinning qoidasi, amaliy faoliyat, O‘yinning vazifasi "Nima qilyapti" o‘yini, tafakkur mustaqilligi, rag‘batlantirish.

O‘tgan qisqa vaqt mobaynida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «2017-2021 yillarda maktabgacha ta‘lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi, «Maktabgacha ta‘lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi, «O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta‘lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida»gi farmon va qarorlari, shuningdek, “Maktabgacha ta‘lim tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha 2017-2021 yillarga mo‘ljallangan Dasturi hamda respublikada maktabgacha ta‘lim tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha «Yo‘l xaritasi» asosida misli ko‘rilmagan ishlar amalga oshirilib kelmoqda. Har bir mamlakatning iqtisodiy qudrati, ijtimoiy-ma‘naviy hayot darajasining yuksalishi ta‘lim tizimining raqobatbardoshligi, ilm-fan taraqqiyoti bilan belgilanadi. Shu bois, O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasida ta‘lim sohasini tubdan takomillashtirish, ta‘lim sifatini oshirish, intellektual salohiyatli, jismoniy barkamol avlodni shakllantirish, aniq fanlarni chuqurlashtirib o‘qitish va iqtisodiyotning turli sohalari uchun malakali kadrlarni tayyorlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan bo‘lib, pirovardida bugungi davr talabiga javob bera oladigan ta‘lim tizimini yaratish ko‘zda tutildi.

Shu maqsadda maktabgacha ta'lim sohasida olib borilayotgan islohatlar ko'lamini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Ma'lumki maktabgacha ta'lim tashkiloti ostonasiga ilk qadam qo'ygan bolaning faoliyatida o'yin asosiy o'rinni egallaydi. O'yin ularning eng sevimli mashg'uloti bo'lib, ular har qanday mashg'ulotni o'yin bilan uyg'unlashtirishga harakat qiladilar. Shunday ekan mohir tarbiyachi bolalarning faoliyatidan ularning sevimli mashg'uloti - o'yinni siqib chiqarmasdan, undan maqsadga muvofiq foydalanish bilan ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga imkon beradi.

O'yin - bola hayotining uzviy qismidir. O'yin orqali bola atrof - muhit, tabiat hodisalari, manzaralari, buyumlar, o'simliklar, hayvonlar dunyosi bilan tanishadi.

Didaktik o'yin –maktabgacha yoshdagi bolalarning yosh xususiyatlariga, aqliy imkohiyatlariga mos keladigan ta'lim berish metodidir. Tajribali tarbiyachi bu o'yindan nafaol bolalarni jamoaga aralashtirish, har xil rejalar, vazifalarni qo'rqmasdan bajarishlari uchun foydalanadi. Didaktik o'yin bolalarning amaliy faoliyati hisoblanadi, chunki unda bolalar mashg'ulotlarda olgan bilimlaridan foydalanadilar. Shu nuqtai nazardan qaraganda, didaktik o'yin bolalarning aqliy faoliyatlarini kuchaytiradi, olgan bilimlaridan har xil usuldan foydalanishlari uchun hayotiy sharoit yaratib beradi. Didaktik o'yinlar jarayonida bolalar o'yin qoidalariga qat'iy rioya qilishga o'rganadilar, inoqlik his - tuyg'ulari, dunyoqarashlari shakllanib boradi. Mashg'ulot jarayonida didaktik o'yinlar bolalarning xususiyatiga ko'ra tashkil etilishi kerak. Bu esa ularga bilim berishni yengillashtirishga, ko'rgazmalilikni ta'minlashga qaratilgan bo'lib, bolalarni toliqtirmaslik, zeriktirmaslik imkonini yaratadi.

Didaktik o'yinlarni xilma-xil tarzlarda tashkil qilish mumkin. Qo'g'irchoqlar, o'yinchoqlar, rasmlar va tarqatmalar, turli geometrik shakllardan ham foydalanish mumkin. Didaktik o'yinlar maqsadiga ko'ra 4 omilni o'z ichiga oladi:

1. O'yinning vazifasi. 2. O'yinning harakati. 3. O'yinning qoidasi. 4. O'yinning yakuni.

Har bir didaktik o'yinni boshlashdan oldin bolalarga o'yinning qoidasi, mazmuni, yakuni nimadan iborat ekanini tarbiyachii tomonidan tushuntiriladi. Bolalar uni tushunib, anglab, shu asosda harakat qiladilar.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanayotgan bolalarning dunyoqarashini kengaytirish, bilimlarini mustahkamlash, ijodiy tafakkurini shakllantirish, tasavvurini kengaytirishga yo'naltirilgan didaktik o'yinlardan biri «Nima qilyapti?» deb nomlanadi. Bu o'yin jihozi uy hayvonlarining harakatdagi suratlaridir. Tarbiyachi tarbiyalanuvchilarga harakatdagi birorta uy hayvoni suratini ko'rsatadi. Ular uy hayvonining nomi va harakatini topib aytishadi. Masalan, bu ot. U chopyapti. Bu it. U huryapti. Bu mushuk. U yotibdi va hk. So'ngra bolalar shu surat mazmuni asosida ot qayoqdan kelayotgani, qayoqqa chopayotgani, nega chopayotgani, u chopyaptimi yoki yo'rg'alab ketyaptimi va hk.larni, it kimga, nima uchun hurayotgani, ya'ni tasvirdagi holatdan oldingi va keyingi hodisalarni tasavvur qilgan holda kichik hikoyachalar tuzishga yo'naltirilishi talab qilinadi. Kichik hikoyachalarda suratdagi hayvonlarning bir-biri bilan suhbatini ham tashkil etish mumkin. Suhbatlarning mazmunini bolalarning o'zlari belgilashadi. SHu tariqa ularda tafakkur mustaqilligi, ijodkorlik va yaratuvchanlik hissi shakllana boradi.

O'yin qatnashchilarini rag'batlantirish, maqtash, yaxshi qatnashganliklari uchun ularga yetakchi rolni berish,ba'zan esa o'yinlarda foydalanilgan o'yinchoqni o'ynashga berish yoki mevalarni yeyishga berish mumkin, ammo bolalar bunday mukofotlarni olaman deb har qanday yo'l bilan bu ishga intilishlariga yo'l qo'ymaslik kerak.

Didaktik o'yin jarayonida turli-tuman aqliy jarayonlar faollashadi va ixtiyoriy tus oladi. O'yin g'oyasini tushunish va unga amal qilish, o'yin harakatlari va o'yin qoidalarini o'zlashtirish uchun tarbiyachining gaplarini yaxshilab tinglash va tushunib olish zarur. O'yindagi vazifalar diqqatni bir joyga to'plashni, narsalarni farq qilish, taqqoslash, umumlashtirish jarayonlarning faolligini talab qiladi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, didaktik o'yinlar orqali tarbiyachilar ham o'z ustida ishlaydi hamda mashg'ulotlarda bolalarning yaxshi qiziqarli bilim olishiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-2707-sonli Qarori. T.: 2016 yil
2. A. M. Karimova. Nutq o'stirish mashg'ulotlari jarayonlarida didaktik o`yinlardan foydalanish. Samarqand: SamDU, 2020.
3. M.Marufova "Bolalarni nutqini o'stirish nazariyasi va metodikasi". Samarqand-2022 Ma'ruzalar matni